

OSMANLI ARAŐTIRMALARI

XXXII

NeŐir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER - Bilgin AYDIN

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXXII

İstanbul - 2008

RUS FİLOSU İSTANBUL'DA

(20 Şubat-10 Temmuz 1833)

MUSTAFA AYDIN*

Geleneksel Politikası Türk hâkimiyetini Asya'ya sürmek olan ve daha kısa bir zaman önce ordusunu ülke içerisine doğru ilerleten bir devletten yardım talep etmek endişe verici olmalı.¹

Bu çalışmada Mısır meselesi dolayısıyla Osmanlı Devleti'ne "ısrarla" yardım teklif eden ve nihayetinde bu amacına ulaşan Rusya'nın kuvvetlerini İstanbul Boğazına göndermeleri, burada kalışları ve dönüşleri ele alınacaktır. Konu ile ilgili daha önce çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla beraber,² Rus filusunun gelişi sırasında ve ardından yaşananlarla ilgili bir inceleme mevcut değildir. Bu çalışmada özellikle bu hususta arşiv belgelerinin ışığında bilgi

---

* İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi.

¹ G. Rosen, *Geschichte der Türkei von dem Siege der Reform im Jahre 1826 bis zum Pariser Tractat vom Jahre 1856*, I, Leipzig 1866, s. 160.

² *Russkie na Bosfor v 1833 Godu (Russkie)*, (iz zapisok N. N. Muravyeva), Moskva 1869; Şinasi Altundağ, *Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı*, (2. baskı), İstanbul 1988; Cemal Tukin, *Boğazlar Meselesi*, İstanbul 1947; *Bâbîdî Hariciye Nezareti Mısır Meselesi*, İstanbul 1334; Hanefi kutluoğlu, *The Egyptian Question (1831-1841)*, (ed. H. İncalcık-N. Göyünç-K. Beydilli), İstanbul 1988; Gilbert Sinoué, *Kavalalı Mehmed Ali Paşa*, (çev. A. C. Akkoyunlu), İstanbul 1999.

verilmeye ve konuya açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Rus kuvvetlerinin gerektiğinde Çanakkale Boğazı'nda ve Toros geçitlerinde de konuşlandırılabilceğinin söz konusu edilmiş olması bu çalışmanın ana bulgularındandır.

Bilindiği gibi Mısır valisinin isyanı giderek Osmanlı Devleti'nin varlığını tehdit eden bir boyuta bürünmüş ve büyük devletleri de yakından ilgilendiren ve sorunun bir parçası haline getiren bir konu olarak kısa zamanda Avrupa meselesi haline gelmiştir. Osmanlı ordusunun Konya'da yenilmesi (21 Aralık 1832) ve iyi bir askerî tecrübeye sahip olan Sadrazam Reşit Paşa'nın da Mısırlıların eline geçmesi İbrahim Paşa'ya İstanbul yolunu açmış bulunuyordu.³ Bu olayın hemen ardından Çar'ın olağanüstü elçisi olarak İstanbul'a gelen Muravyev⁴, hükümdarının yardım teklifini Osmanlı yetkililerine iletmiştir. Bu teklif Osmanlı Devlet adamları arasında geniş yankı bulmuş, hatta böyle bir yardıma gelişin İbrahim'in İstanbul'a doğru ilerlemeye devam etmesi halinde kendiliğinden gerçekleşmesi ihtimal dahilinde görüldüğünden, konu geniş tabanlı toplantılarla ele alınmış ve mevcut kuvvetlerin yıpranmış ve savaştan yılmış olmalarından hareketle Rusya'nın askerî yardımını re'sen talep etmenin daha uygun olacağı görüşüne varılmıştır. Buna rağmen Rusya'ya karşı duyulan olumsuz hisler sebebiyle kamu oyunun böyle bir yakınlaşmaya muhtemelen tepki göstereceği varsayımı devlet adamlarını tereddüde sevk etmekteydi. Rus karşıtlığının dönemin aydınları ve özellikle uleması arasında da önemli bir yer tutmakta olması ayrı bir endişe konusu oluşturuyordu.⁵

Osmanlı Devleti Rus yardımını olayların seyrine göre talep etmeyi düşünürken, Memleketeyn sınırlarında bulunan Rus Generali Kiselev devletin-

³ Rosen, *aynı eser*, I, s. 163.

⁴ Muravyev'in gelişi ve diğer gelişmelerle ilgili daha geniş bilgi için bk. Mustafa Aydın, "Mısır Meselesinde İlk Rus Hamlesi: Muravyev ve Raporu", *Türk Kültürü İncelemeleri*, sayı:12 (İstanbul 2005), s. 50-55.

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hattı Hümayun Tasnifi (HH), nr. 20356. Kaymakam Paşa'nın takriri.

den aldığı talimatlarla harekete geçti. Ramazan ayının başlangıcında* Rusçuk Kaymakamına görünürde tuz ticareti ile ilgili hususları görüşmek bahanesiyle bir albay gönderdi. Bu görüşmede Albay esas görevini ifşa ederek, Osmanlı Devleti hakkında dostluk ve iyi niyet duygularıyla dolu olan Çar'ın giderek bir "eşkıyalık" durumu arz etmekte olan Mehmet Ali Paşa isyanını katiyen tasvib etmediğini ve Mehmet Ali'nin isyanı sona erdirmemesi halinde dostluk ve iyi niyetin gereğini ispat ve icra için Karadeniz'de hazır hale getirilmiş olan donanmanın harekete geçirileceğini, hatta Çar'ın bu konuyla ilgili olarak İstanbul'daki Elçisi vasıtasıyla General Kisilev'e haber göndereceğini bildirdi.

Aynı şekilde general durumu ifade için Şumnu ayanı ve Varna muhafızı Kerim Bey'e de tercümanını göndermişti. Daha sonra her iki kaymakam da gelişmelerle ilgili olarak İstanbul'dan görüş istemişler, kendilerine verilen cevapta konunun Rus elçisiyle görüşüleceği ve yapacağı açıklamalara göre hareket edileceği söylenmişti.⁶ Bunun üzerine Rusçuk kaymakamı, asker sevk edilmesi söz konusu olması halinde nasıl davranılması gerekeceğine dair İstanbul'dan talimat verilmesini istemiş, Reisülküttap Akif Efendi de meselenin Rus Elçisiyle görüşülmesinden sonra karar verileceğini bildirmişti.⁷ Bu arada general Kisilev Vidin muhafızına da Endarikov adlı bir yüzbaşını göndermişti. 1 Şubat 1833'te Vidin'e gelen yüzbaşı, Rusçuk ile Vidin halkı arasındaki itilafları gidermek üzere gelmiş olduğuna dair tuhaf beyanlarda bulunmuş olmakla beraber, esas amacının iki devlet arasındaki dostluğa dayanan bazı meselelerin halledilmesini sağlamak ve Vidin'de kalmak olduğunu belirtti. Bu hususun İstanbul'a bildirilmesinin ardından buradan gelen cevapta; "*abes gibi görülüyorsa da bir şey denmeyip misafir olarak oturmasında bir beis olmadığı*" ifade edilmişti.⁸

---

* 1 Ramazan/22 Ocak 1833.

⁶ BOA.HH, nr., 19998 (Gurre N. 1248/22 Ocak 1833).

⁷ BOA.HH, nr., 50239.

⁸ BOA.HH, nr., 45273.

Doğal olarak Babıali, Rusya ile yapılan görüşmeleri ilk önce Mehmed Ali Paşa ile yakın ilişki içinde olan Fransa ile paylaşmıştır. Reisülküttap Akif Efendi Fransız maslahatgüzarı Varennes'i çağırıp görüştüğünde, "*İbrahim Paşa'nın Konya'dan hareket haberi gelir gelmez Rus askerinin getirilmesinin kararlaştırıldığını*" kendine bildirmişti.⁹ Ancak bunun pek etkili olmadığı, Şubat başında İbrahim Paşa'nın Afyonkarahisar'ı işgal etmesi ve ordusunun Bursa'ya 8 saatlik bir mesafeye kadar yaklaştığı, keza İstanbul üzerine yürümeyi düşündüğü haberi geldiğinde anlaşıldı. Bu gelişmenin İstanbul'da büyük bir endişeye yol açtığı muhakkaktı.¹⁰

Bu arada Çar'ın tensibi doğrultusunda deniz kuvvetlerinin yola çıkarılması için Rus elçisinin harekete geçmesi, Mısır'dan dönen Muravyev'in, İbrahim Paşa'nın bulunduğu mahaldé kalacağına dair Mehmed Ali Paşa'nın kendine teminat verdiğini ileri sürmesi sebebiyle akim kaldı. Bunun üzerine İbrahim Paşa'nın ne yapacağı tam olarak kestirilemediğinden Çar'ın yardım teklifinin her an kullanıma hazır tutulmasına karar verildi. Buna göre yardım filosu her an demir alıp hareket edebilecek halde bekletilecek, filoya haber eriştirmek üzere Büyükdere'deki Rus sefaretî önünde ayrıca bir posta gemisi hazır tutulacaktı. İhtiyaç halinde kara askerinin de donanma gibi hazır tutulması, sevki söz konusu olacak olan kuvvetlerin Tuna boyuna doğru hareket ettirilerek orada beklemeleri ve ayrıca bu hususların General Kiselev'e de bildirilmesi karar altına alınmış bulunuyordu.¹¹ Böylece Rus Elçisi Butenev

⁹ İlgi çekici görüşme için bk. *Tukin, aynı eser*, s. 152-155.

¹⁰ Rosen, *aynı eser*, I, s. 169; *Tukin, aynı eser*, s. 151. *Tukin* ayrıca İbrahim Paşa'nın Konya'dan Bursa yönüne doğru hareket ettiğini ve bir süre sonra Kütahya'ya ulaştığını belirtir (s.155-156).

¹¹ *BOA.HH*, nr., 19975-A. Rusya elçisine verilmek üzere kaleme alınan müzekkere sureti. Yine aynı konu ile ilgili Padişah'ın iradesi üzerine Babıali'de toplanan Meclis-i Havas'ta Mehmed Ali Paşa'nın takındığı tavırdan anlaşıldığına göre isteklerinden şimdilik vazgeçmesi imkan dahilinde olmadığı, ancak Fransa Elçisinin meseleyi araştırarak olması olumlu karşılanmıştır. Bununla birlikte gelecek askerin tayinat ve diğer malzemelerinin hazırlanmasına İbrahim Paşa yakında bulunduğu dolayısıyla gerek duyulduğu ve ilerlemek isterse onu işgal edecek bir tedbir olduğu, keza bunların hepsinin tasavvur türünden bulunduğu belirtilmiş ve Rus yardımı hususunun Fransa sefirîyle tekrar görüşüleceği ifade edilmiştir. Padişah II. Mahmut ise hattında "*Fransa tarafının bu herife iane etmekte*

Babıali'ye davet edilerek kendisinden İstanbul'u savunmak üzere filo ve ordu gönderilmesi ricasını Çar'a iletmesi istendi (3 Şubat 1833). Bununla beraber Rus savaş gemilerinin davet edilmesi kararının kolaylıkla alındığını söylemek mümkün değildir. Belki bu sebepten ötürü Butenev gemilerin hemen gelemeyeceğini dile getirmek ihtiyacını hissetmiş, ancak daha sonra kendine yapılan ricalar üzerine birkaç savaş gemisinin hemen istenmesine razı olmuştur.¹² Bundan dört gün sonra da (7 Şubat) Akif Efendi, Padişah adına Rus elçisinden deniz kuvvetleri yardımını resmen talep etmiştir.¹³

Bu arada Mısır'da Mehmet Ali Paşa ile yaptığı görüşmelerden sonra İstanbul'a dönen Muravyev'in de davet edildiği Bab-ı Seraskerî'deki toplantıya Akif Efendi yanında Rus Elçisi de katılmıştır. Serasker Hüsrev Paşa'nın "*vücutunda çıkan çibanlar*" bahanesiyle bu toplantıya iştirak etmemiş olması ise ayrı bir anlam taşımaktaydı. Burada Muravyev, Mehmed Ali Paşa ile yaptığı görüşmelerini aktarmış, kendisine kara ve deniz kuvvetleri gönderilmesi hususunda bilgisi olup olmadığı sorulmuş, bu hususta Mısır'a gönderilmiş olan Halil Paşa'nın getireceği haberler doğrultusunda karar verileceği ifade edilmiştir. Butenev savaş gemilerinin çağrılmasına yetkili olduğunu, ancak kara kuvvetlerinin gönderilmesinin Çar'ın emriyle gerçekleşebileceğini bildirmiştir. Akif Efendi ise, kara askeri sevkine dair Çar'ın onay veren beyanı olduğunu hatırlatmış, General Kiselev'in Rusçuk ve Vidin kaymakamlarına gönderdiği albay vasıtasıyla kara askeri hususunda bazı girişimlerde bulunduğuna işaret etmiştir. Butenev, Kiselev'in maiyetindeki askerin böyle bir operasyon için yetersiz olduğuna dikkat çekmiş ve generalin resen askeri yola çıkartma yetkisiyle donatılmış olduğunu zannetmediğini ve bunu kendisine yazarak ayrıca soracağını ifade etmiştir. Kara kuvveti gönderilmesinin asker noksanlığından doğan bir talep olmadığını ifade eden Akif Efendi, bunun krizin atlatılmasında önemli bir etkisi olacağı inancındadır ve Rus

---

olduğu anlaşılıyor" deme ihtiyacı duymuştur. Bu husus ile ilgili bk. *BOA.HH*, nr., 20238; Tukin, *aynı eser*, s. 151.

¹² Rosen, *aynı eser*, I, 169; Tukin, *aynı eser*, 156-157.

¹³ Tukin, *aynı eser*, s. 156-157.

kara kuvvetlerinin de yola çıkartılacağına dair bir söylentinin bile işe yarayacağı fikrindedir. Butenev, kara kuvveti gönderilmesi kararının Çar'ın uhdesinde olduğunu tekrar etmekle yetinmişse de savaş gemileri için böyle bir kararın alınmış olmasından ötürü bunun hemen mümkün olduğunu tekrarlamıştır. Akif Efendi, muhtemel Rus yardımının ne boyutlarda gerçekleşebileceğini sormuş, bunun geniş kapsamlı veya sınırlı mı olacağını öğrenmek istemiştir. Karadan yapılan bir askerî hareketin yine kara askeri ile defedilebileceğini vurgulayan Akif Efendi, Tarsus önlerindeki İngiliz gemilerinin Konya muharebesinde etkili olamadığı gibi, İbrahim Paşa'nın ilerlemesi halinde Boğaz'da demirleyecek Rus filosunun da bir faydası olamayacağı görüşünü dile getirmiş ve Rus kara kuvvetlerinin gerekliliğine işaret etmiştir. Butenev'in Çanakkale Boğazı'nın tahkimi ve düşmanın buradan da geçmesi için Rus donanmasının gerekli olduğunu ileri sürmesi üzerine, Reis Efendi bunu Osmanlı donanmasının yapabileceğini belirtilmiştir.

Müzakereler bu minval üzerinde bir hayli devam etmiş, gemilerin acilen davet edilmeleri ve gelmelerinin iki üç haftalık bir zaman içinde gerçekleşebileceğinden, savaş gemilerinin Boğaz açıklarında uygun bir limanda demirlemeleri üzerinde düşünülmüş, ancak böyle bir yerin bulunmadığı esefle görülmüştü. Bu konu Babıali'nin kesin kararını vermesiyle daha rahat düzenlenebilirdi. Butenev Osmanlı Devleti'nin deniz kuvveti talep edip etmeyeceği hususundaki görüşlerini netleştirmesini isteyerek, kendine buna dair bir belge (*müzekkere*) verilmesini talep etmiştir. Buna razı olan Reis Efendi kara askeri hususunun da müzekkereye ilave edileceğini ifade etmiştir. Bu durumda Babıali'nin yollanacak filo yanında özellikle kara askerinin de gönderilmesinde ısrar ettiği anlaşılmaktadır. General Muravyev'in, Mehmed Ali'nin teminatlarına rağmen İbrahim Paşa'nın ileri hareketinin mümkün olduğunu ve bu yönde önlemler alınmasındaki zarurete işaret etmesi, ancak yine de meselenin barışçı bir şekilde çözüleceğine inandığını beyan etmesi üzerine, toplantı yardım işinin şimdilik ağırdan alınmasına, yine de müzekerenin kaleme alınmasına girişilmesinin uygun olacağına karar verilerek dağılmıştır. Gerçekten müzekerenin kaleme alınması padişahın tensibine

sunulmuş ve hazırlanan hatt-ı hümayunda konuyu haliyle çok yakından takip ettiği anlaşılan II. Mahmud, Rusya elçisine verilecek müzekkereyi uygun bulunduğunu belirtmişti.¹⁴

Osmanlı Devlet adamları arasında Rus yardımının kabulüyle ilgili fikir ayrılıklarının bulunması ve Ruslara pek güven duyulmamakta olması, İngiliz ve Fransız görevlilerine manevra sahası yaratmaktaydı. Nitekim Fransız maslahatgüzar tercümanı tarafından iletilen bir yazıda Rus yardımından vazgeçilmesi halinde Mehmed Ali Paşa'nın Babıali ile uzlaşıp, bağlılığını bildireceği ifade edilmekte ve aynı görüşler İngiliz sefaret tercümanı Pizzani tarafından da dile getirilmekteydi. Bu konuda Padişaha sunulan bir tezkirede takip edilmekte olan politikaya ışık tutulmaktadır: Burada İngiltere ve Fransa elçilerine verilecek cevapta, Mehmet Ali'nin uzlaşması ve bağlılığının tekrar temin edilmesi halinde Rus yardımının tehir edileceği, ancak İbrahim Paşa'nın Kütahya'da bulunduğu, kuvvetlerini topladığı ve askerinin etrafa yayıldığı, elçilerin teminatının bu tehlikeyi önlemeye yetmeyeceği, bu şartlar dahilinde Rus yardımından vazgeçilmesinin uygun olmadığı, hatta kara kuvvetlerinin de hazır tutulmak üzere Tuna boyuna kadar indirilmesinin istenmesi gerektiği belirtilmekte ve İngiltere ve Fransa'ya bu şekilde cevap verilmesi hususunda irade istenmekteydi.¹⁵

Bu arada yeni Fransız elçisi Amiral Roussin 19 Şubat'ta Akif Efendi ile yaptığı görüşmede Mehmet Ali ile bir antlaşma yapılabileceğini, ancak Mehmet Ali'nin Anadolu'daki yerleri işgalinde pek de haksız olmadığını söylemesi ve Paşa'nın uzlaşacağı hususunda kendinden istenen garantiyi vermekte tereddüt etmesi Fransa destekli bir politika yürütülemeyeceğini gözler önüne sermiştir.¹⁶ Görüşmeye ertesi günü de devam edilmiş olmasına rağmen görüşlerin değiştiğine şahit olunamamış, bilakis Roussin'in tehditvari beyanlarına muhatab olunmuştur. Roussin, bütün Avrupaca bilindiği ve

¹⁴ BOA.HH, nr., 20369.Kaymakam Paşa'nın mazbata biçiminde mufassal takriri. Ayrıca bk. Tükin, *aynı eser*, s. 157-158

¹⁵ BOA. HH, nr., 20289. Tezkere.

¹⁶ Altundağ, *aynı eser*, s. 122. Amiral Roussin 17 Şubat'ta İstanbul'a gelmiştir.

tasvib edilmediği üzere Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin toprağında gözü olduğunu, Rus kuvvetlerinin Osmanlı toprağında ayak basması halinde sair Avrupa devletlerinin de kendi askerlerini yollayacaklarını, neticede Osmanlı topraklarının genel bir savaş alanına döneceğini ve devletin bundan büyük zarar göreceğini belirtmiştir. Sözlerine, "*Rusya Karadeniz Boğazı'ndan girerse ben her ne kadar sefaret memuru isem de amiral bulunduğuma ve Akdeniz'de olan Fransız donanması benim kumandam da olduğuna göre derhal haber gönderip getirtirim. O zaman İbrahim Paşa dahi kalkıp gelir. Bu yüzden her şeyden evvel Rusya donanmasının gelişinin men olunması ve Osmanlı Devleti'nin Rusya donanmasını terki hususunda Fransa'yı temin kılması elzemdir*", beyanıyla devam etmesi üzerine Reis Efendi, Rusya'ya verilen müzekkerede yardımın ihtiyaç halinde gerçekleşecek bir talep haline getirilmiş olduğunu, durumun güven vermemesi sebebiyle böyle bir önlemin kaçınılmaz olduğunu, İbrahim Paşa'nın durdurulmasını sağlamaları halinde yardım talebinden vaz geçileceğini ifade ile mukabele etmiştir. Akif Efendi'nin deyişiyle: "*İbrahim Paşa Kütahya'dan çekilir ve Devleti aliyyenin güvenliği tam olarak sağlanırsa Rus donanmasına ihtiyaç kalmaz*".¹⁷

Fransa ve İngiltere'nin girişimleri meselenin çözümüne katkı sağlamaktan uzak kalınca, Rus filosu 20 Şubat'ta amiral Lazarev komutasında olarak sabah vakti Boğaza gelmiş ve Rus elçiliğinin Büyükdere'deki yazlık ikametgâhı karşısına demirlemiştir.¹⁸ Hemen o gün Müşir Ahmed Fevzi Paşa, Butenev ve General Muravyev'e Çar'ın yardımından dolayı Padişah'ın duyduğu memnuniyetini dile getirmiştir. Ertesi günü de Serasker Mehmed Hüsrev Paşa teşekkür gelmiş ve akabinde Lazarev'in hatırını sormaya gitmiş, üç dört gün içinde Padişah'ın kendilerini kabul edeceğini bildirmiştir. Daha önceleri bizzat kaptan-ı deryalık yapmış olması hasebiyle Rus gemile-

¹⁷ BOA. HH, nr., 20179.

¹⁸ Gelen filo her biri 102 top taşıyan 4 kalyon, 5 firkateyn, 2 korvetten oluşmaktaydı (Bununla ilgili bk. Rosen, *aynı eser*, I, s. 170). Diğer taraftan gelen filodaki gemi sayısı Gorianov ve Tukin'de 9 harp gemisi şeklinde yer almıştır. Gorianov, *aynı eser*, s. 63; Tukin, *aynı eser*, s.160-161; Altundağ gelen filo ilgili herhangi bir sayı vermemektedir (s. 122). Ayrıca bk. Ernst Münch, *Mahmud II*, Stuttgart 1839, s. 172.

rini teftiş eden Hüsrev Paşa, bunlardaki düzeni, subay ve eratını mükemmelliğini takdir etmiştir. Paşa ayrılırken top atışıyla selamlanmıştır.

Bu arada Rus deniz kuvvetlerinin İstanbul'a gelişinden önce önemli siyasî gelişmeler gözlenmiştir: Mısır askerinin ileri hareketi durmuş, Osmanlı Devleti'ni tehdit eden tehlike hafiflemiş ve arabulucular vasıtasıyla uzlaşma alametleri görülmüştür. Bu tür gelişmeler Boğaz'da bir Rus donanmasının bulunması zorunluluğunu ortadan kaldırmaktaydı. Padişah'ın talebi doğrultusunda Osmanlı vükelası ve Rus sefaret heyeti arasında varılan mutabakat doğrultusunda Rus gemilerinin havanın düzelmesiyle Süzebolu'da misafir edilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁹

Rus filusunun gelişini engelleyemeyen Fransız Elçi bu defa yüklerin gümrükten gecikmeli olarak çıkarılmasını istemiş²⁰ ve bu teklifi Osmanlı yetkililerce kabul edilmiştir. Ancak Mehmet Ali Paşa'nın anlayacağı yönünde garanti vermeyen Roussin Rus donanmasının 20 Şubat'ta Büyükdere önlerinde demirlediğini görünce ertesi gün Osmanlı Devleti ile uzlaşılacağına dair senet imzaladı. Antlaşmaya göre Mehmet Ali'ye Akka, Trablusşam, Kudüs ve Nablus veriliyordu. Roussin bu şartları Mehmet Ali'ye gerektiğinde silah zoruyla kabul ettirmeyi taahhüt ediyordu.²¹

¹⁹ BOA. HH, nr., 20249-A. (3 Mart 1833/15Mart 1833) Petersburg resmi gazetesinde yayınlanan bir maddenin tercümesidir. Rus filusunun Süzebolu'ya gönderilmesi büyük ihtimalle Ahmed Fevzi Paşa'nın Lazarev'i geldiği gün ziyareti sırasında Padişahın arzusu olarak söz konusu edilmiştir. Bunun nedeni de Mehmed Ali Paşa taraftarlarının halkı Ruslara karşı ayaklandırma ihtimalinden kaynaklanmaktaydı. Bununla ilgili bk. Muravyev, *aynı eser*, s. 187; Rosen, *aynı eser*, I, 171; Gorianov, *aynı eser*, s. 63; Tükün, *aynı eser*, s. 161. Ayrıca karaya ihraç olunmak üzere Osmanlı Devleti tarafından talep olunan karâ askeri ikinci Amiral Kumani'nin maiyetinde olan donanmanın refakatiyle Süzebolu'ya doğru sevk olup, o yerde Konteramiral Lazerev'in idaresinde olan donanmayla birleşmesi ve icap ederse İstanbul'un muhafazası için o tarafa doğru yola çıkarılması kararlaştırılmıştır; BOA. HH, nr., 20249-A.

²⁰ Tükün, *aynı eser*, s. 161.

²¹ Altundağ, *aynı eser*, s.123; Baron I. de Testa, *Recueil des Traités de la porte Ottomane avec les puissances Etrangées*, II, Paris 1865, 354; Gabriel Efendi Noradounghian, *Recueil D'actes Internationaux de L'Empire Ottoman*, II, Paris 1900, 228.

Bu senetleşmenin hemen ardından Fransa sefaret tercümanı Babıali'ye gelerek Fransız elçisinin Rus gemilerinin Büyükdere'den hareket etmelerini istemekte olduğunu ifade etti, bu isteği gözdağı veren sözlerle destekledi. Durumun ciddiyeti Babıali'yi daha uyumlu ve yumuşak davranmaya sevk etmekteydi. Fransa'nın gerçek bir dost olarak algılandığının beyanı ve hatta padişahın bizzat bunu elçinin kendisine ifade ettiğinin hatırlatılması yanında Rus gemilerini bahane ederek esas meselenin görmezlikten gelinmesinin yakışsız bulunduğu vurgulandı. Sefaret tercümanı, buna rağmen 24 saat içinde durumun değişmemesi halinde verilen senedin iptal edildiğine dair yazı getireceği tehdidinde bulunarak ayrıldı. Fransa ve İngiltere'nin Rusya donanmasının geri gönderilmesi veya Süzebolu'ya gitmesinde ısrarcı olmaları sebebiyle, ayrıca meseleye İngiltere ve Avusturya'nın da katılacakları, Fransa'nın da senet verdiği göz önünde bulundurularak, sıkışık zamanda dostluk eli uzatan Rusya'nın asla gücendirilmemesi kaydıyla, Rus filosunun Süzebolu'ya kaydırılmasını temin etmek üzere Butenev ile konuşulması kararı alınmıştı.²²

Fransa ve İngiltere elçilerinin, denizci birer millet olmalarına ve uygun rüzgar olmaksızın Rus gemilerinin yerinden kıyıdayamayacaklarını bilmelerine rağmen hemen her gün gitmeleri hususunda ısrar etmeleri ve ne zaman gideceklerini sormakta olmaları, gemilerin gitmesinden sonra bu devletlerin İbrahim Paşa ile aralarında gizli tuttıkları ortak bir planları olduğu şüphesini uyandırmaktaydı.²³ Rus filosunun Süzebolu'ya gitmesi ile ilgili bu tür gelişmeler cereyan ederken, Butenev 24 Şubat'ta tercümanını Reis Efendi'ye göndererek kendisiyle yeni gelen talimat dolayısıyla görüşmek istediğini bildirdi. Bu görüşmede Butenev, filonun Süzebolu'ya gönderilmesi işinin Fransa ile yapılan antlaşmadan kaynaklandığını, bunu daha önce Çar'a yazdığını, ancak bu hususla ilgili teklifin kabulü her ne kadar devleti tarafından da tenzip edilmiş ve hatta Petersburg Gazetesi'nde yayınlanmışsa da, vuku bulan

---

²² BOA. HH, nr, 20078.

²³ BOA. HH, nr, 20290.

bir talep üzerine gerçekleştirilen böyle bir yardım hususunda Fransa'nın istekleri doğrultusunda hareket edilmesinin Çar'ı "müteessir" ettiğini söyledi. Bu durumda Çar, artık meseleyi yardım suretinden çıkarıp, bunu Padişah'la bir ittifak oluşturmak şekline dönüştürmek istemekteydi. Mehmed Ali Paşa arzu edilen şartlarda bir antlaşmaya razı olmadıkça ve oğlu Külek Boğazı'nı geçip, Anadolu Mısır askerinden tamamen temizlenmedikçe gemilerini ve askerini, Boğaz veya Süzebolu her neresi olursa olsun, buldukları yerlerden geri çekmemeye kararlıydı.

Bu beyanlar karşısında Rusya'nın tatmin edilmesi ve özellikle Çar'ın gönlünün alınması kaçınılmaz hale gelmişti. Fransa ile sözleşmenin elçisinin ısrarı üzerine yapıldığı, burada Rus gemilerinin iadesinin söz konusu edilmediği, Fransa'ya güvenilmediği, Mısır'dan gelen haberlerin de Rus gemilerine duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmadığı vs. gibi açıklamalarla Rusya teskin edilmeye çalışıldı. Butenev, Çar'ın talimatı üzerine Paris'teki elçisine Mısır meselesi sebebiyle Fransa'nın hangi tarafı tutmakta olduğunu açıkça sorduğunu ve Osmanlı Devleti'nin devamını arzuladıklarına dair bir cevap verildiğini, dolayısıyla bu meseleye olası bir Fransız müdahalesinin beklenmediğini belirtmişti.²⁴ Aynı konu Reis Efendi ile elçi arasında başka bir görüşmede tekrar ele alındı. Osmanlı Devleti'nin Fransa'nın etkisiyle gemilerin Boğaz'a geldiği, gün bunların tekrar geri gönderilmesi için karar almasının Çar'a ağır geldiği ancak daha sonra aldığı bir yazı üzerine bu tür endişelerinin zail olduğu, gemilerin devletin talebiyle istendiği, ancak dış gelişmeler sebebiyle iadesinin gündeme geldiği ifade edildi. Elçinin bu açıklamaları yeterli bulmasıyla mesele tatlıya bağlandı. Yapılan görüşme esnasında Butenev tarafından Çar'ın, "*Mısır meselesinin iki devlet arasındaki dostluğu artırdığı ve daha önce Osmanlı Devleti ile Rusya Devleti arasında resmi ittifaklar yapılmış olsa bile bu defa İmparator cevapları bir ittifak-ı maneviyeye himmet etmiştir ki, o ittifak-ı resmiden daha iblağ ve akva oldu*" ve "*işbu ittifak-ı manevi husülüne sebebiyetin yarı hissesi size aittir ve Akif Efendi ile*

²⁴ BOA.HH, nr., 20181. Reis Efendi'nin tezkiresi.

Butenev namında iki Ministerio'nun memuriyetleri hengâmında mürûr-ı zamanla tarihlerde Devlet-i aliye ile Rusya Devleti arasında iyi ilişkiler kurdu diye isimlerimiz mezkûr olsa gerektir. Mısır meselesi her ne kadar müessir bir gaile ise de ittihad-ı devleteyne mucib olmuştur" şeklinde beyanlarda bulunduğu belirtilmesi ve gemilerin gerekirse Süzebolu'ya çekileceğinin söylenmesi önemle kayda geçirildi.²⁵ Gemilerin hemen Süzebolu'ya doğru yola çıkamamaları rüzgar ile ilgili bir engelden kaynaklanmaktaydı. Bu hususla ilgili olarak Muravyev hatıratında; "*Rüzgar kuzeyden estiği için gidış gerçekleşmedi*" demektedir.²⁶

Bu arada Butenev, Hoca Bey'de (Odessa) hazırlanmış olan 5.000 askeri Süzebolu'ya göndermek üzere Kont Vorontsov'a emir verilmiş olduğunu, hatta bu amaçla gönderilen vapurun önce Süzebolu'ya uğrayıp askeri orada bulamaz ise Hoca Bey'e gideceğini, askerin muhtemelen yolda olduğunu dile getirmiştir. Bu esnada Akif Efendi'nin, "*Devlet-i aliye ve Rus İmparatoru'nun asıl maksadı Mısırlıların harben itaat altına alınmaları hususu ise de hâl-i hâzırda maslahat o merkezde olmayıp, Avrupa'nın karışmasıyla daha çok mesele olacağından uyuşulup, anlaşmak daha hayırlı görünüyor*" demesi, konunun ne derecelerde dal budak sarmış olduğuna da işaret etmesi bakımından önemlidir. Butenev, "*İbrahim uyuşmayıp, berilere gelmek isterse Çanakkale Boğazına el atacağını ve ihtimal ki o havalideki Fransız gemilerinin da boğaza geleceğinden her şeyden önce Boğazın tahkimine bakılsa Devlet-i aliye donanması orada bulunsa münasip olmaz mı?*" demesi, Akif Efendi'nin, "*İhtiyatı elden bırakmamak üzere bu durumun kaptan paşa ve serasker ile görüşüleceğini, fakat Avrupa bu hususta bizi desteklerken İbrahim'in böyle bir şeye kalkışması ve Fransa'nın onu açıktan desteklemesi mümkün mü? Tolun'da donanmaları hazırlamakta olduğu işitilmekte ve kendileri dahi söylemekte ise de doğruluğu hususunda Elçi Bey'in bilgisi var mıdır?*" sorularını tevcih etmesi, Butenev'in, "*İbrahim bunu yapmaya niyetli*

²⁵ BOA.HH, nr., Nr. 20249.

²⁶ Bk. Muravyev, *aynı eser*, s. 187.

değil ise de kendine itimat da olunmaz. Fransa'ya da itimat olunmaz. Akdeniz'de donanmaları ölmeyip Tolun'da olan gemilerin de henüz hazır olmadığı Akdeniz'de olan Rus amiral yazmış olduğundan vesvese olunmaz. Ancak rüzgar ile öyle bir şey vuku bulur ise cebren gelmeyip Rusların geldiği gibi gelirler” cevabını vermesi, görüşmelerin ne kadar açık ve samimi bir şekilde cereyan ettiğinin kanıtıdır. Daha sonra görüşme Rusya'dan asker çağrılması hakkında devam etmiş ve Butenev, Kiselev'in emrinde 30.000 asker mevcut olduğunu, bunlar için, zahire ve diğer gerekli şeylerin hazırlanması öngörüldüğünden ilk önce Rusçuk'a gidip, görüşmelerde bulunmak üzere bir memur gönderilmesinin istendiğini belirtmiş, General Muravyev'in Hoca Bey'den gelecek askerlerin sayısı hakkında Serasker Paşa ile konuştuğunu, hatta iki devletin ittifakına işaret etmek üzere askerlerin gemilerden inerken yanlarına birer tabur “*Asâkir-i mansûre*” terfîk edilmesinin düşünüldüğünü ifade etmiştir. Görüşmede kara askerlerin tayinatının tanzimi ve bu işler için bir memur tayin edilmesi de karara bağlanmıştır. Toplantı Kütahya'ya gönderilen Amedci Reşid Bey'den (Mustafa Reşid Paşa) birkaç gün içinde gelecek haberi beklemek üzere sona ermiştir.²⁷

Bu arada Butenev vasıtasıyla Odesa'dan İstanbul'a 10.000 kişilik bir kuvvetin gönderilmesi ve Tuna üzerinde de 30.000 kişilik bir birlik hazırlanması resmen istenmiştir.²⁸ Daha önce 30.000 piyade ve 6.000 süvariden oluşan 36.000 kişilik (110 topla birlikte) kara askeri üzerinde bir anlaşmaya varılmış olmakla beraber, Rus savunma bakanlığından Butenev'e gelen yazıda süvari ve piyade toplam 30.000 kara askerinin hazırlanmasının uygun görüldüğü ifade edilmekteydi.²⁹ 36.000 askerin çağrılması hususuyla ilgili görüşmelerin her iki tarafın da istediği biçimde gitmediğini sürdürülen müzakerelerdeki görüş farklılıkları ortaya koymaktadır. Kara askeri olarak düşünülen aslında 30 bin piyade ve 6 bin süvariden oluşan bir ordu idi ve bunların acilen nakli çok sayıda gemilerin hazır tutulmasına bağlı olup karadan

²⁷ BOA. HH, nr., nr. 20249. Tahrir.

²⁸ Gorianov, *aynı eser*, s. 63.

²⁹ BOA. HH, nr., nr.20180. Tahrir.

gönderilmeleri ise müstacel durumlarda ancak daha uzun denilebilecek bir zaman içinde gerçekleşebilecekti. Bu ise İstanbul'da tedirginlik yaratmaktaydı. Akif Efendi'nin beyanıyla, Kütahya'daki İbrahim Paşa İstanbul'da olup bitenlerden hemen haberdar olmaktadır ve Rus kuvvetlerinin yetişmesine meydan bırakmadan bizzat çıkıp gelmesi söz konusu olabilirdi.³⁰

Bu arada Kütahya'da yapılan görüşmelerde Fransa'nın Osmanlı lehinde tavır alacağı taahhüdüne rağmen istenen sonucun çıkmadığı, aksine Mehmet Ali'nin Osmanlı Devleti'nden Suriye, Halep, Şam, Adana, Alanya ve İçel eyalet ve paşalıklarını istediği ve bunu İskenderiye'de bulunduğu sırada Amedci Reşit Bey'e de bizzat ifade ettiği anlaşıldı. Bunların verilmesi halinde İbrahim Paşa'ya Kütahya'dan İzmir üzerine yürümesini emrettiği haberi de geldi.³¹ Bu arada İbrahim Paşa'nın ileri harekatı sürmüş, İzmir'deki valiyi değiştirdiği³² gibi Manisa'da da durumunu güçlendirmişti. Mehmet Ali ise Mısır'da bir yandan silahlanmaya devam ederken diğer yandan da Suriye'ye askeri birlikler göndermekteydi.³³ Bu olayın ardından Osmanlı Devleti, Rusya'dan daha önce talep ettiği ve Hocabey'de hazır olarak bekletilen 5.000 askerin derhal gönderilmesini talep etmişti. Elçiye verilen bu konuyla ilgili müzekkerede Çar'ın tenbihıyla daha önce hazırlanan ve emre amade tutulan 5.000 askerin İstanbul'dan gelecek haber ile derhal gemilere binecek biçimde hazır bulundurulmasına, hatta Memleketeyn taraflarında hazırlanmış olan piyade ve süvari 30.000 askerin de gerektiğinde çağırılmak üzere oldukları yerde kalmaları hususlarına yer verilmiş bulunuyordu.³⁴ Bu talep üzerine Odessa'da hazır olan 5.000 kişilik Rus kara birliği

³⁰ BOA. HH, nr., nr.20231. Ayrıca bk. BOA. HH, nr, 38069. Keza, Tukin, *aynı eser*, s. 174

³¹ Tukin, *aynı eser*, s.172-173.

³² Rosen, *aynı eser*, I, 171; Münch, *aynı eser*, s. 173.

³³ Münch, *aynı eser*, s. 173.

³⁴ BOA. HH, nr.,19711, ayrıca bk. Altundağ, *aynı eser*, s. 121; Tukin; *aynı eser*, s. 176-177. Müzekkerede askerin istenmesiyle ilgili kesin bir tarih görülmemesine rağmen Rosen, 25 Mart tarihinde Butenev'den bir filo gönderilmesi için Sivastopol'a yazması istendiğini belirtir. Bununla ilgili bk. Rosen, *aynı eser*, I, 173.

Amiral Kumani komutasında yola çıkmış ve 2 Nisan'da³⁵ İstanbul'a varmıştır. Kütahya'da müzakereler devam ederken 2 Nisan'da 3 kalyon, 3 firkateyn ve çeşitli ufak araçlardan oluşan ikinci bir Rus filosu Beykoz ile Hünkar iskelesi arasında 5.000 kişiyi karaya çıkarmıştır.³⁶

Akif Efendi'ye göre bu gelişme Rusya'ya duyulan güvenin en müşahhas delilidir. Rus elçisinin ifadesine göre ise Çar gerektiğinde Çanakkale'nin de muhafazası ve yabancı gemilerin geçmesini engellemek üzere buraya da asker ve donanma sevk edilmesi için general Kiselev'e gerekli talimatı vermiş bulunuyordu. İbrahim Paşa Anadolu'yu terk etmedikçe ve Mısır Osmanlı Devleti'nin isteklerine uygun bir uzlaşmaya yanaşmadıkça Çar'ın kuvvetlerini geri çekmeye yanaşmayacağı açıkça ilan edilmekteydi. Butenev'in Avusturya temsilcilerinin Mehmed Ali ile yaptığı görüşmelerden edinilen bilgilere göre Çanakkale'ye de bir filo yollanacağına dair uyarılarına, böyle bir duyum alınmadığı cevabıyla mukabele edilmekle beraber, hadisenin bu istikamette bir gelişme göstermesi halinde Rusya'nın kendiliğinden bazı askeri tedbirlere tevessül etmeye hazır olduğunun vurgulanması Babıali'yi başka yönden gelişen bir endişe kaynağı ile karşı karşıya bırakmaktaydı. Bu anlamda Butenev'e Çanakkale'ye Rus kuvvetlerinin sevkine hacet olmadığı ifade edilmiş, Mehmed Ali'nin Adana üzerinde ısrar etmesi halinde de buradan zorla sökülüp atılmasının askeri güç kullanmakla mümkün olabileceği söz konusu edildiğinde Butenev'in bu raddelerde bir dayanışma içinde olmaya hazır olduğu gözlenmiştir. Bunun üzerine kurgulanan savaş senaryosuna göre, başlangıçta 40-50 bin Rus askerinin çağırılması, bunların hatta

³⁵ Rosen, *aynı eser*, I, 176; Tükün, *aynı eser*, s. 177. Tükün'in eserinde filonun İstanbul'a gelişi Nisan'ın ilk günleri olarak belirtilmiştir. Muravyev ise, ilk Rus birliklerinin kiralanmış iki gemiyle 23 Mart/4 Nisan'da İstanbul'a geldiklerini belirtir. Bu da ikinci Rus birliklerinin İstanbul'a peyder pey geldiklerini göstermektedir. Bununla ilgili bk. Muravyev, *aynı eser*, s. 249. Aynı konu ile ilgili bir diğer Rus kaynağı olan Gorainov ise; 5.000 kişilik Rus birliğinin gelişini 7 Nisan olarak zikr etmektedir. Gorainov, *aynı eser*, s. 63. Müverrih Ahmed Lütfi (IV, 28) ise aynı konu ile ilgili olarak; "*sonradan bir filo Rusya Devleti tarafından gönderildi*" diyerek konu ile ilgili tam bir tarihten söz etmez.

³⁶ Rosen, *aynı eser*, I, s. 176.

Külele Boğazı'nda konuşlandırılması gerekeceği, bunlar için askeri mühimmat, zahire ve sair ihtiyaç maddelerinin ve savaş sonunda tarafların 15-20 bin asker kaybedebileceği varsayımından da hareketle Adana için bu kadar kan dökmeye ve külfete girmeye değip değmeyeceği, ayrıca İngiltere ve Fransa'nın da Boğaz'a donanma gönderebilecekleri de hesaba katılmıyordu. Butenev buna pek ihtimal vermemekte, Rus askerlerinin de Külele'de uzun zaman kalmalarının zorluğunu teslim etmekteydi. Bu "*mahremane sohbet*", modern anlamda yapılan bu "fikir jimnastiği" iki devlet arasındaki yakınlaşmanın boyutunu da gözler önüne sermektedir. Yine de Rus kuvvetlerinin Besarabya'dan kaydırılması, Anadolu içlerine kadar yol bulabilmelerine dair ileri sürülen düşünceler II. Mahmud'u rahatsız etmiş görünmektedir. Ona göre, Adana konusuyla da ilgili olmak üzere gelmiş olan mevcut Rus askerinden daha fazlasına ihtiyaç yoktur.³⁷

Özellikle Londra başta olmak üzere Avrupa merkezlerinde de genel kanı bu istikametteydi ve nihayet Rus askerlerinin bir an önce çekip gitmeleri temenni edilmekteydi. Adana'nın Mehmed Ali'ye terki İngiltere tarafından da uygun görülmemekte olduğu Londra'da görüşmelerde bulunan Viyana maslahatgüzarı Mavroyani'nin raporlarıyla da anlaşılabilir bulunmaktaydı. Mavroyani'nin bildirdiğine göre, İngiltere Kralı, Adana'nın verilmesine karşı olduğunu, Mısır'ın bu konuda uyarıldığını, Rus askerinin ise Osmanlı topraklarını bir an evvel terk etmelerinin hayırlı olacağını belirtmiş ve dikkatleri Rusların bu krizden istifade ile askerî varlıklarını kalıcı hale getirmek isteyebileceklerine çekmiştir.³⁸

Bu arada Osmanlı Devleti çözüm için somut adımlara ihtiyaç duyarken 3. Rus filosu, 8 Nisan'da Kütahya'da ateşkes antlaşması imzalandığı sırada İstanbul'a ulaşmış bulunuyordu.³⁹ Adana ile ilgili direncin kırılması ve bura-

³⁷ BOA. HH, nr., 20357.

³⁸ BOA.HH, nr., 19814.Beç Maslahatgüzarı, Müverrih Mavroyani'nin Londra'dan 28 Nisan 1833'de gönderdiği arzı.

³⁹ Rosen, *aynı eser*, I, 176. Rosen bu filo ile Boğaz'daki Rus askerinin 13.000'i bulunduğunu belirtir; Saâd Muhtar, "Sultan Mahmud, Mehmed Ali Paşa, Nikola", *İstisâre*, II, no: 26

sının muhassıllık olarak İbrahim Paşa'ya terkine razı olunmasının görüşmelerin barışla neticelenme kapısını açtığı günün ertesi (6 Mayıs) İstanbul'a gelen Çar'ın olağanüstü elçisi Kont Orlov, *Türkleri bir el ile okşarken öteki el ile yumruğu sıkmalı. İşte onlara layık olan muamele budur*" zihniyetinde olan bir devlet adamıdır ve İbrahim Paşa'nın antlaşmaya uymaması ve Torosların ötesine geçmemesi halinde Rus kuvvetlerine ihtiyaç duyulacağına emindir ve bu durumda, *"Rus ordusuyla donanmasının İstanbul Boğazı'ndan ayrılması şöyle dursun, hatta Odessa'dan yeni kuvvetler bile getireceği"*⁴⁰ kanaatindedir. Rus kuvvetlerinin varlığının ve uzun zaman kalma niyetlerinin, İbrahim Paşa ile bir an evvel uzlaşmayı kaçınılmaz kılmakta olduğu şüphesizdir. Kont Orlov, Nesselrode'a yazdığı mektupta beklentileri şu cümlelerle ortaya koymaktaydı: *"Türkiye'deki konumumuzu istenilen ve uygun olan şartlar dahilinde terk edeceğimiz zaman, bu gün kaybolan güven hissisinin Osmanlıların kalplerinde tekrar uyanacağına ve işin gerçeğinin halk tarafından da anlaşılacağına yüreğinden inanıyorum. Bizi bir veya en geç iki sene sonra tekrar çağıracaklarına zerre kadar şüphe yoktur. Ancak o zaman eski hal ve hareketlerimizin mahiyeti anlaşılmuş olacağından, hiçbir tarafın şüphe ve vesvesesini tahrik etmeksizin Türkiye'ye dönmek ve hatta gerekirse orasını bir daha terk etmemek üzere dönmek gibi faydaları gerektiren bir konumda bulunacağız"*.⁴¹

(12 Mart 1334), s. 13-18. Saâd Muhtar İstanbul'a gelen asker sayısını (Nisan evailinde) 12.000 (Bununla ilgili bk. Saâd Muhtar, *aynı makale*, s.17), Rosen ise 13.000 olarak vermektedir (Bununla ilgili de bk. Rosen, *aynı yer*) Dirault ise 15.000 rakamına 5 Nisan günü erişildiğini ifade etmektedir (Bununla ilgili de bk. Dirault, *aynı eser*, s. 196. Jorga ise aynı konu ile ilgili olarak "Kütahya ateşkesi'nin arifesinde gelen birliklerden birkaç gün sonra Amiral Hersavski komutasında 8.000"1 asker Büyükdere'ye geldi demektir. Gelen Rus askerinin toplam sayısı ile ilgili olarak da 13.000 üzerinde bir rakamdan söz etmektedir. Bununla ilgili bk. Jorga, *aynı eser*, V, s. 313-314. Charles Seignebois ise 1833 Nisan ayı zarfında çıkan asker sayısını 12.000 olarak zikretmektedir. Bununla ilgili bk. Charles Seignebois, *Tarih-i siyasi*, (çev. Ali Reşad), II, İstanbul 1325, s. 365.

⁴⁰ Gorianov, *aynı eser*, s. 67-68.

⁴¹ Gorianaov, *aynı eser*, s. 67; Tukin, *aynı eser*, s. 181.

Rus Kuvvetleri İstanbul'da

II. Mahmud, daha önce amiral Lazarev komutasında İstanbul'a gelen filonun ardından 5.000 kişilik Rus kara birliğini getiren amiral Kumani ile birlikte General Dambinsky, iki yüzbaşı ve diğerlerini taltif etmek üzere havanın sert ve yağmurlu olmasına rağmen 16 Nisan'da (1833) Serasker Paşa ve Asakir-i hassa-i şahane Müşir Ahmed Fevzi Paşa refakatinde olarak Tarabya'daki kasra gelmiş ve Rus subaylarını huzuruna kabul ederek iltifatta bulunmuştur.⁴² İstanbul'a gelen filo Lazarev, Beykoz'daki Hünkar iskelesinde karaya dökülen askerler ise General Muravyev'in kumandasındaydı. 27 Nisan'da kara birliklerini teftiş için buraya gelen padişahı iskelede General Muravyev ve Rusya Elçisi Butanev karşılamış ve Muravyev Türkçe olarak "*Şevketlü Efendim burada 11 tabur piyade ve 8 eskadron süvari ve 36 top vardır, Efendim*" diyerek kendilerini selamlamışlardır.⁴³ Rus birliklerinin mükemmel donanım ve disipliniyle göze çarpmaktaydı. Ayrıca bu kuvvetlerin yanında birkaç bin kişiden oluşan bir Türk ordugâhı kurulmuştu ve her iki birliğin kumandasını Muravyev üstlenmiş bulunuyordu. Bunlar bütün gün debdebeli geçitler ve müşterek manevralar yapmaktaydılar.⁴⁴

Bu arada daha önceleri amiral Lazarev'i ziyarete gitmiş olan kaptan Paşa, kendisini Tersane'de ağırlamak üzere davet etmiş bulunuyordu. Lazarev ziyareti nezaket kuralları içinde geçmiş, tersane yanında darbhane'yi de görmüş, günün hatırası olmak üzere subaylara dağıtılmak üzere bir tarafı Padişah'ın tuğrası ve diğer tarafında ışıldayan bir güneş resmedilmiş olan altın madalyonlar hazırlanmış basılmış ve Padişah'ın "*darbhane-i amire*" hediyesi olarak verilmiştir. Mücevher tuğralı olarak hazırlanan bir tanesi ise Çar'a takdim edilmek üzere teslim edilmiştir. Bu tür gelişmeler ise

⁴² Takvim-i vekayi, defa: 50, Gurre Z 1248/21 Nisan 1833), s. 1.

⁴³ Takvim-i vekayi, defa:57 (18 Z. 1248/8 Mayıs 1833), s.1; Jorga, *aynı eser*, V, s. 313-314.

⁴⁴ Rosen, *aynı eser*, I, 179-180. Bu arada Rosen Rusların Türk müttefiklerini yaralayıcı hareketlerden kaçındıklarını, kendilerini aynı düzeyde göstermeye çalıştıklarını, Türklerin de böyle bir dost tarafından takdir edildikleri için coşkulu olduklarını belirtmektedir.

Petersburg Gazetesi'ne de yer almış bulunmaktaydı.⁴⁵ 29 Haziran'da Rus birlikleri Kağıthane sahrasında Padişah'ın izlemesi için gerçek mermilerin kullanıldığı bir askeri tatbikat yapmıştır. II. Mahmut söz konusu talimi seyir ve aynı zamanda ordunun general ve subaylarını taltif amacıyla adı geçen günde kaptan Paşa, Havas-ı bendegandan Rıza Efendi, Ali Bey, Vasıf Efendi ve diğer ileri gelenlerle birlikte gemiye binerek talim yerine gelmişlerdir. Aynı yere Ahmed Fevzi Paşa; Tophane Müşir -i Halil Rıfat Paşa, Hazine Katibi Bekir Efendi vd. kendi kayıklarıyla gelmişlerdir. Bu arada Padişah diğer sefirlerin de tatbikatı izlemelerini istemiştir. Bunun üzerine Avusturya, Fransa, İngiltere ve Prusya sefirleri de tatbikatta hazır bulunmuşlardır. Padişah tatbikat yerine varınca Kont Orlov, General Muravyev, Amiral Lazerev ve Rusya Elçisi Butenev, diğer general, subay iskelede Padişahı karşılamışlardır. Padişah da her birine ayrı ayrı iltifat etmiştir. Ardından hazırlanan ata binmiş ve önündeki sahrada saf tutmuş olan Rus askerini selamlamıştır. Daha sonra da ateşli talim ve harp oyunlarını izlemiştir.⁴⁶

6 Temmuz'da Baron Lieden Toros'a yaptığı seyahatten dönmüş olarak son Mısır askerinin Anadolu toprağını terk ettiği haberini getirmiştir. Böylece Hünkar İskeleyi'ndeki karargahın toplanması ve erat ve ağırlıkların gemilere yüklenmesi işine başlanmıştır.⁴⁷ Bir yandan gidiş için hazırlıklar yapılırken, diğer taraftan 7 Temmuz 1833 Pazar Rus İmparatorunun doğum günü olması dolayısıyla adetleri üzere burada bulunan Kont Orlov ve Butenev Büyükdere'deki sefarethanede aynı gün bir kutlama tertip etmişler, bu arada çeşitli gösteriler yapılmış, havaî fişenkler atılmış ve gece sefaret kandillerle aydınlatılmıştır. Törenlere Ahmet Fevzi Paşa, Tophane Müşiri Halil Rıfat Efendi, Reisülküttap Akif Efendi, Hekimbaşı Behçet Efendi ve diğer devlet erkanı katılmışlardır. Ertesi günü (Pazartesi) Kont Orlov, Butanev, Muravyev ve Lazerev Padişah tarafından Serasker Paşa'nın sahilhanesine çağrıl-

⁴⁵ *Takvim-i vekayi*, defa: 57, (18 Z 1248/8 Mayıs 1833)s. 2-3; *BOA.HH, NR.*, 50425. Lütfi, *aynı eser*, IV, s. 27.

⁴⁶ *Takvim-i vekayi*, defa:62 (10 S. 1249/ 3 Temmuz 1833); Lütfi, *aynı eser*, IV, s. 27.

⁴⁷ Rosen, *aynı eser*, I, 182-183.

muş, burada kendilerine mücevherli, sair subay ve erlere dağıtılmak üzere de gümüş ve bakır nişanlar verilmiştir. Padişah dönüşünü müteakip hazır olanlara bir ziyafet tertip edilmiştir. Ertesi gün ise askerler ve gemiler yola çıkmaya başladılar. 24 Haziran Çarşamba gününe gemilerin tamamı Karadeniz'e açılmış bulunuyorlardı. Aradan geçen zaman içinde 12 subay ve 68 er çeşitli nedenlerle hayatını kaybetmiş ve biri subay olmak üzere 42 er de firar etmiş bulunuyordu.⁴⁸ Aynı gün Kont Orlov Mabeyn-i hümayuna çağrılarak, kendisine Çar'ın daha önce gelen mektubuna verilen cevabî nâme-i hümayun teslim edilmiş ve Perşembe günü de kendisi hareket etmiştir.⁴⁹

Rus kuvvetlerinin bazı ihtiyaçlarının karşılanması

Takip edebildiğimiz kadarıyla bu zamana kadar yayımlanan Osmanlı belgelerinde bu konu ile ilgili çok bilgi olmamakla birlikte elde mevcut belgeler konuya dikkat çekmek amacıyla değerlendirilmeye çalışılacaktır. 20 Şubat'ta İstanbul'a gelmiş olan Rus filo komutanı Lazerev'in tahminine göre, filo için gereken yiyecek maddeleri şöyledir: Günlük 10-12 sığır, başta lahana olmak üzere yeterli miktarda sebze, pirinç, arpa, taze su, ihtiyacı karşılayacak derecede ekmek, peksimet veya un tahsisi.⁵⁰ Muravyev'in hazırladığı ihtiyaç listesini havi defterin tamamı elimizde olmamasına rağmen konu ile ilgili belgelerden hareketle, top çekmek üzere istenen beygirlerin Tophane-i amire'den, zahire ve cephe naklinde kullanılacak olan katırların İstabl-ı amire'den verildiği, bunların yetersiz kalması halinde dışarıdan satın alındığı anlaşılmaktadır.⁵¹ Aynı konu ile ilgili Rus elçisinin bir teşekkür mektubundan anlaşıldığına göre, talep edilen 2.000 kantar peksimete 160

⁴⁸ Muravyev, *aynı eser*, ekler kısmı s. 83.

⁴⁹ *Takvim-i vekayi*, defa:63 (8 Ra 1249/26 Temmuz 1833); Gorianov, *aynı eser*, s. 76; Rosen, *aynı eser*, I, 182-183. Verilen hediyelerle ilgili Rosen, "8 Temmuz'da Sultan kurmay subaylara mücevherlerle süslü altın, subaylara altın ve askerlere de gümüş madalyalar verdi. Nişanların bir tarafında hicri yılla Sultan'ın ismi diğer tarafta da miladi yılla ay ve yıldız bulunmaktadır" diye yazmaktadır.

⁵⁰ *BOA.HH*, nr., 43716

⁵¹ Mehmed Memduh, *Tanzimattan Meşrutiyete. Mirât-ı Şuûnât*, (sad. Hayati Develi), I, İstanbul 1990, s. 155-157.

kantar daha ilave edilerek verilmiştir.⁵² Ayrıca 50 kıyye yemeklik yağ, 200 kıyye zeytin, 200 kıyye tuzlu balık, bunların taşınması için 50 hammal, deniz dolaşımında kullanılmak üzere 2 adet pazar kayığı, 2 adet mavna, 8 adet ada kayağı tahsis edilmiş, ada kayıklarının ücretleri Galata Nazırı marifetiyle, gündelik mavna ve pazar kayıklarının ücretleri ise, Mavnacılar Kethüdası vasıtasıyla ödeneceğine işaret edilmiş, pazar kayıklarının her birinin günlüğü 50 ve mavnaların her birinin günlüğü de 40 kuruş olduğu belirtilmiştir.⁵³ Bu arada Rusların gitmesinden sonra Kasap başının bir yazısından Ruslara farklı ücretlere olmak üzere toplam 864 baş sığır verildiği görülmektedir.⁵⁴

Rus askerleri İstanbul'a geldikten sonra, ortaya çıkan sağlık sorunlarını gidermek amacıyla ilk önce Büyükdere'de kendilerine bir hane tahsis edilmiş, ancak daha sonra hasta sayısının giderek artması üzerine tahsis edilen bu yerin yeterli olmadığı görülmüştür. Bunun üzerine Muravyev tarafından bu binanın karşısında hastane olarak kullanmak amacıyla daha büyük bir bina istenmiş, ancak Büyük dere'de böyle bir binanın bulunmasının zor olduğu görüldüğünden, Tersane'de atıl durumda bulunan bir gemi tahsis edilip verilmesi talep edilmiştir. Bu münasebetle Rusların, "*hastalarına sağılardan ziyade ihtimam ve her şeylerine dikkat etmekte*"⁵⁵ olduklarına işaret edilmesi dikkat çekicidir. Neticede gemi tahsisi hastalıkların halka da sirayetini önleyeceğinden uygun görülmüştür. Bu öneri kabul edilmiş ve askerî anlamda iş görmesi mümkün olmayan gemilerden birinin hastane olarak kullanılmasına irade çıkmıştır.⁵⁶ Bu hastane gemisi büyük bir ihtimalle 20 Haziran 1833'de faaliyete geçmiştir.⁵⁷

Sonuç olarak Osmanlı Devleti yöneticilerinin ve halkının büyük kesiminin Rus filosu ve askerlerinin Boğaz'a gelmesinden çok da memnun oldu-

⁵² Mehmed Memduh, *aymı eser*, I, 168-170.

⁵³ BOA. HH, nr., 59204.

⁵⁴ BOA, *Cevdet Hariciye*, nr.3194.

⁵⁵ BOA. HH, nr, 46191-A.

⁵⁶ BOA. HH, nr., 46191.

⁵⁷ Muravyev, *aymı eser*, ekler kısmı s. 082.

ğunu söylemek zordur. Rus filosunun ve askerlerinin büyük bir gaileye ve diplomatik krize yol açmaksızın gidişleri ise memnuniyetle karşılanmıştır. Bu manevra, meselenin çözümü için zaman kazandırmasına rağmen diğer büyük devletlerin olaya doğrudan müdahil olması, Osmanlı Devleti'nin uluslar arası arenadaki sıkıntılı konumunu daha da belirginleştirmiştir. Ancak burada Ruslara gösterilen teveccühün Kafkaslar'da Rus işgaline karşı verilen mücadeleyi olumsuz etkilediği aşikardır.

HEERSCHAFT DES SUZANN ÜBER DIE RUSSISCHEN HILFSTRUPPEN

II. Mahmud'un Beykoz Hünkar İskeleyi'nde Rus askerlerini teftişi (27 Nisan 1833)

Anne S. K. Brown Military Collection, Brown University Library

Brown Üniversitesi'nin izniyle basılmıştır